

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Selv dødsboer fortæller

Skifteretssager
og deres brug

af

Finn Andersen

ARKIVERNES INFORMATIONSSERIE

Arkivernes Informationsserie

Selv dødsboer fortæller Skifteretssager og deres brug

Af Finn Andersen

Rigsarkivet

G·E·C Gad

1991

© Rigsarkivet og Finn Andersen
Sats og tryk NOFOprint, Helsingør
ISBN 87-7497-133-6

Indhold

Skiftevæsenets udvikling	5
En skiftesags forløb	9
Hvad kan skifterne bruges til, og hvad er de brugt til - nogle få eksempler.	14
Hvor finder jeg skifteretssagerne?	18
Arkivfortegnelser og hjælpemidler.	23
Litteratur, hjælpemidler og registraturer	26
Ordliste	28
Oversigt over skiftejurisdiktionerne.	30

Skiftevæsenets udvikling

Det er velkendt, at Rigsarkivets og landsarkivernes magasiner bugner af skriftligt kildemateriale til belysning af statens, lokalsamfundets og det enkelte individs historie. Nogle kilder er primært anvendelige til belysning af blot et af de nævnte emner, mens andre kildegrupper indeholder oplysninger, som findes anvendelige til belysning af dem alle. En af disse kildegrupper er skifteretssager, der i stort tal findes bevaret i de offentlige arkiver.

Skifteretssager er som navnet antyder protokoller og dokumenter opstået som følge af skifteretshandlinger i forbindelse med f.eks. dødsfald, opbud, fallit, separation og skilsmisse.

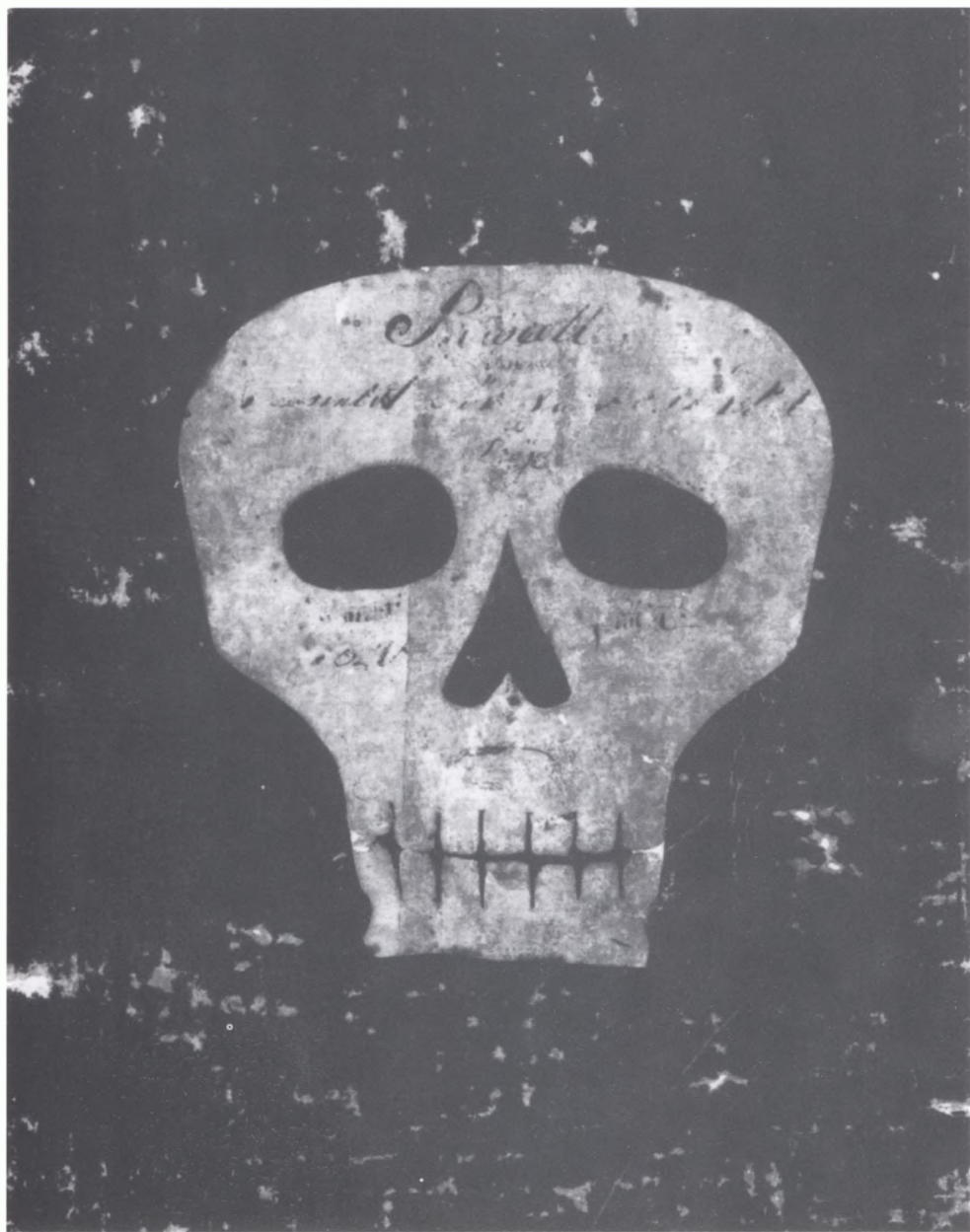
At afholde skifte eller sagt med andre ord at lave en opgørelse og deling af en afdød persons formue, er ifølge sagens natur et urgammelt fænomen, nøje forbundet med arveretsbegrebet,

Oprindelig var skiftet et helt privat anliggende imellem efterlevende arvinger og andre interessenter; men allerede i middelalderen ses tegn på myndighedernes deltagelse i konkrete skifters administration især i tilfælde, hvor arvinger var umyndige eller fraværende. Det ses af bevarede skifteretsbreve, men også af de ældste bevarede skifteretsprotokoller, f.eks. Helsingør købstad fra 1571, Vordingborg fra 1574 og Ålborg fra 1584. Også i de ældste tingbøger kan der findes noget om skifter. De ældste bevarede skifteretsprotokoller og overformynderipro-

tokoller er typisk fra købstæderne, altså de steder, hvor befolkningskoncentrationen var størst, dog undtaget København; men her antages ældre skifteretsarkivalier at være gået tabt ved Københavns brand 1728. De ældst bevarede protokoller vedrørende landbefolkningen er skifteretsprotokollerne 1640-52 fra Smørum og Lille herreder i Københavns omegn, hvorfra skifteprotokollen 1644-48 er udgivet.

I løbet af det 16. og 17. århundrede fremkom flere enkeltstående bestemmelser om skifternes administration; men først med Christian 5.s Danske Lov 1683 forelå en samlet fremstilling af skifteretsbestemmelserne. Ifølge disse sorterede alle borgere ikke under samme myndighed; men alt efter stand og bopæl var befolkningen fordelt på forskellige skifteretsmyndigheder, nemlig:

- 1) Københavns Bys skiftejurisdiktion.
 - 2) Hofrettens skiftejurisdiktion.
 - 3) Borgrettens skiftejurisdiktion.
 - 4) Universitetets skiftejurisdiktion.
 - 5) Den gejstlige skiftejurisdiktion.
 - 6) Den militære skiftejurisdiktion, der var adskilt for hhv. Landetaten og Søetaten.
 - 7) Købstædernes skiftejurisdiktion.
 - 8) Den jorddrotlige skiftejurisdiktion. (godserne og godsejende institutioner.)
 - 9) Amtmandens skiftejurisdiktion.
 - 10) Lensbesiddernes skiftejurisdiktion.
- Se i øvrigt oversigterne side 30-31

Danske Lovs skifteretsbestemmelser var ikke udtryk for egentlig ny lovgivning på området, men snarere en opsamling af ældre bestemmelser og stadfæstelse af sædvaner. Iflg. loven var afholdelse af skifte i princippet fortsat et privat anliggende, dog med den betydelige indskrænkning, at når nogen døde og efterlod sig enten umyndige eller fraværende eller slet ingen arvinger, skulle dødsfaldet straks meldes til stedets øvrighed (skifteretsmyndig), som derpå foretog en forsegling af boet. 30.-dagen derefter skulle boet registreres af skifteforvalteren i arvingernes eller deres formynders nærværelse. Ved boets slutning skulle udstedes et skiftebrev indeholdende såvel registrering som vurdering af boets ejendele, opgørelse over kontant beholdning samt tilgodehavender og gæld. Desuden skulle i skiftebrevet indføres en specifikation over hver enkelt arvepart. Skiftebrevet skulle underskrives og besegles af arvinger eller deres formyndere samt skifteforvalteren, og hver skifteforvalter skulle have en bog, hvori han indførte kopi af alle de skiftebreve, han udstedte.

Danske Lovs betydning i henseende til skifternes administration var især, at der hermed forelå en samlet, overskuelig fremstilling af gældende bestemmelser, en fremstilling, som indskærpede borgernes og myndighedernes forpligtelser herun-

der bestemmelsen om, at skifteforvalteren skulle protokollere skifteretssagerne.

Som ved enhver anden administrativ forandring kunne der længe forekomme afvigelser i den daglige administration i forhold til lovgivningen. Det kneb med at udøve reel kontrol med administrationen; men efterhånden fremkom supplerende og indskærpende bestemmelser, bl.a. var de private godsejere meget efterladende i forhold til administration af skifter efter fæsterne af deres gårde og huse. I forordning af 23. januar 1719 om brug af stempepapir beordres godsejere udtrykkeligt til at føre skifteprotokoller, og meget ofte begynder bevarede skifteprotokoller fra de private godser netop dette år.

Endnu i 1790 konstateredes, at flere skifteforvaltere ikke førte offentlige skifteprotokoller, men i stedet indførte skifterne på løse papirer. Bl.a. dette forhold gav anledning til en forordning om skifteforvaltningens bedre indretning i Danmark af 12. februar 1790, hvorved alle skifteforvaltere og -skrivere fik en alvorlig påmindelse og henstilling om at føre ordentlige skifteprotokoller og regelmæssigt indsende fortegnelser (designationer) over afholdte skifter med angivelse af, hvorvidt og hvordan de var afsluttede. Skifteprotokollerne skulle autoriseres og regelmæssigt efterses af den overordnede myndighed.

Fra omslaget på »Dødebogen« hos byfogeden i Thisted. Først ved forordninger fra 1790 og 1792 kom der helt orden i anmeldelser af dødsfald til skifteretten. Flere embeder indførte en særlig dødsanmeldelsesprotokol. Man må formode, at den sigende omslagstegning her har forhindret forvekslinger med de mange andre embedsprotokoller. (Landsarkivet for Nørrejylland, B 33-166, Dødsanmeldelsesprotokol 1820-58)

Selv om flere og flere skifter i tiden efter 1683 efterhånden behandles som offentlige skifter med myndigheders deltagelse, var det endnu i over et århundrede muligt for myndige og nærværende arvinger at foretage skifte uden myndighedernes medvirken overhovedet. Men som led i indførelse af en almindelig arveafgift fremkom i en forordning af 12. september 1792 bestemmelse om, at ethvert dødsfald for fremtiden skulle anmeldes for vedkommende skifteret. Det betød ikke, at privat skifte ikke længere kunne forekomme; men dels skulle dødsfaldet anmeldes og registreres, dels skulle tilladelse til privat skifte meddeles af vedkom-

mende skifteret, og endelig var arvingerne eller særlige private skifteadministratorer forpligtet til at give skifteretten meddelelse om skiftets slutning og resultat.

Siden 1792 er foretaget en række justeringer i skifteretsbestemmelserne; men hovedlinien er den samme. Ifølge lov om skifte af dødsbo og fællesbo m.v. af 30. november 1874, som med visse ændringer fortsat gælder, skal dødsfald straks anmeldes til vedkommende skifteret, hvorefter arvinger eller en repræsentant for disse indkaldes til møde i skifteretten for der at aftale, om boet skal behandles som offentlig eller privat skifte.

En skiftesags forløb

Skifteretsbehandlingen er den administrative proces, der finder sted i anledning af f.eks. dødsfald. De enkelte sagers behandling har uden tvivl i detaljen haft et forskelligt forløb gennem tiden. Dog kan mange fælles træk udledes dels af lovgivning, dels af bevarede skifteretssager.

Det typiske forløb af en skifteretssag som følge af dødsfald kunne være følgende.

Dødsanmeldelse. Straks efter dødsfald skulle dette anmeldes for vedkommende skifteforvalter, hvilket oftest skete ved arvinger eller en eller flere repræsentanter for arvingerne. Anmeldelsen kunne foreligge mundtligt eller skriftligt og gav anledning til, at skifteforvalteren registrerede anmeldelsen i skifteprotokollen eller i en særlig indrettet dødsanmeldelsesprotokol med oplysning om anmeldelsen, afdødes navn, stilling og bopæl samt dødsdag.

Forseglingsforretning. Umiddelbart efter modtagelse af dødsanmeldelsen foretog skifteforvalteren forsegling i dødsboet. Forretningen indledtes oftest med et protokollat i skifteprotokollen om dødsfaldet, afdødes navn, stilling og bopæl, oplysninger om efterlevende arvinger, f.eks. efterlevende ægtefælle eller børn, og hvis disse ved det efterfølgende skifte skulle repræsenteres af lavværger og værger, da disses navn, stilling og bopæl. Ved forseglingsforretningen blev eventuelle kontante midler registreret, og

værdipapirer blev beslaglagt, samtidig med at arvingerne fik pålæg om ikke at forandre boets økonomiske og juridiske situation, førend der var afholdt registreringsforretning. Dato for denne blev samtidig aftalt.

Registrering og vurdering. Senest 30 dage efter dødsfaldet skulle boet registreres og vurderes. Skifteforvalteren mødte i boet med mindst to vidner, hvorefter hele boet blev gennemgået i detaljer. Ved registrering gik skifteretten fra rum til rum i afdødes hjem og noterede afdødes efterladenskaber såsom kontante midler, værdipapirer, ejendomme, redskaber, inventar og andet indbo, gangklæder, sengetøj, linned, køkkenredskaber, møbler, malerier, bøger etc. I denne del af skifteretsbehandlingen deltog endvidere udmeldte vurderingsmænd, sædvanligvis to, som skulle søge at fastslå en realistisk værdi på samtlige boets ejendele. Senest ved afslutningen af registrerings- og vurderingsforretningen, tog skifteforvalteren stilling til, hvorvidt dødsfaldet skulle offentliggøres for derved at indkalde eventuelle kreditorer til første skifteretsbehandling. I så fald udarbejdede skifteforvalteren et skifteretsproklama med oplysninger om vedkommende dødsfald og angivelse af tid og sted for førstkommende skifteretsbehandling. Skifteretsproklamaer blev ofte offentliggjort ved tinglysning eller ved annoncering i dagblade, fra 1903 i Statstidende. Der kendes også eksempler på, at

skifteretsproklamaer er offentliggjort ved oplæsning fra prædikestolene.

Skifteretsssamlinger. På den fastsatte dag indledtes skifteretsbehandlingen, ikke sjældent med en repetition af afdødes navn, stilling og bopæl samt yderligere specificerede oplysninger om arvinger i boet. Det blev derefter fastslået, om der

siden registrerings- og vurderingsforretningen var fremkommet nye oplysninger om boets aktiver og passiver. Ikke sjældent fremkom der kreditorer med krav til boet, og disse måtte så fremlægge dokumentation for deres tilgodehavender. En sådan dokumentation kan være indført i fuld ordlyd i skifteprotokollen, men of-

Am 14. Jun 1876. In dem hiermit bekannt ist, dass die Erblasser...
 ...Gittermann, Schmidt, Lorenz...
 ...Am 14. Jun 1876...
 ...Gittermann Schmidt...
 ...Lorenz...

test indførtes kun uddrag. I nogle tilfælde kunne bobehandlingen færdiggøres i første møde, men ofte udsattes en bobehandling for indhentning af diverse supplerende og/eller verificerende oplysninger. Ofte blev der tale om en hel stribe af skifteretsmøder, alt efter hvor kompliceret boets tilstand var. Rækken af skifteretsmøder kunne strække sig over mange måneder, nogle gange over et eller flere år.

Auktion. I en række tilfælde indgik en auktionsforretning i skifteretsbehandlingen. Det skete i tilfælde, hvor boets ejendom, indbo etc. ikke blev overtaget af arvingerne eller en af disse, eller i tilfælde, hvor boet eventuelt var insolvent. Til grund for auktionen lå den forudgående vurderingsforretning.

Skifteslutning. Når boets situation var opgjort, fulgte betaling af de eventuelle

udefra kommende fordringer, som var anerkendt som gyldige. Først herefter kunne man skride til fordeling af eventuelle overskydende midler til arvingerne i overensstemmelse med gældende arve Lovgivning. Myndige arvinger blev godtgjort umiddelbart, hvorimod arvemidler til umyndige blev udbetalt til værger eller til det offentlige overformynderi.

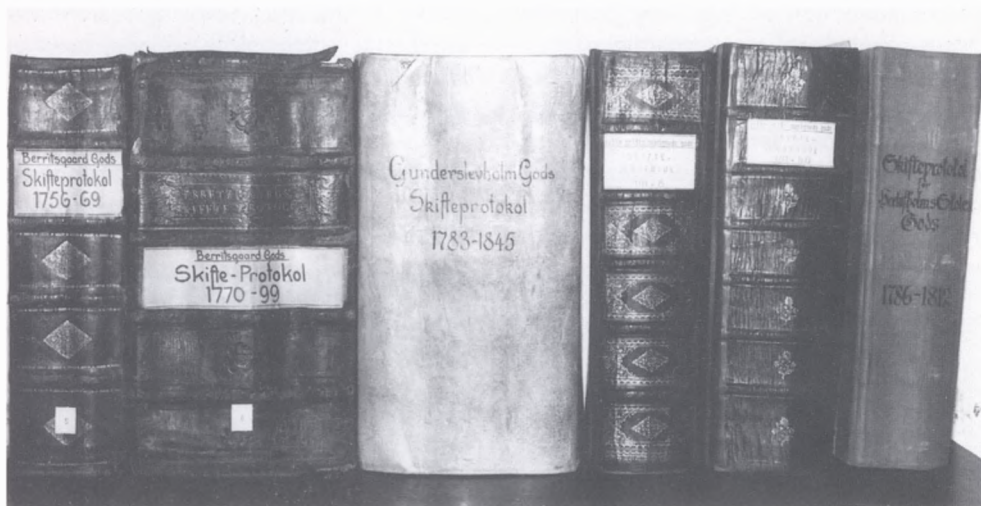
Skiftearkivalier

De foranførte faser af skifteretsbehandlingen blev i mange jurisdiktioner (retskredse) indført i en og samme protokol, mens man andre steder anlagde særskilte protokoller for hver af faserne. Det er oftest mængden af skifter, der afgjorde om hele skifteretshandlingen indførtes i en og samme protokol eller blev splittet op på flere, f.eks. dødsanmeldelsesprotokol,

Skifteretsprotokollerne rummer et vigtigt personal- og socialhistorisk materiale. Her refereres skiftemødet i boet efter den senere digter H. C. Andersens far. Teksten lyder som følger i transkription:

»Anno 1816 den 18 Mai blev et Skiftemødemøde foretaget i Boet efter afdøde Frie Skoemager Hans Andersen af Odense Kiøbstads civile Skifteret i Overværelse af undertegnede vitterlighedsvidner. - Enken Anne Marie Andersdatter med tiltagen laugværge Skoemager Schmidt var tilstede, saa og en umyndig Søn Hans Christian 11 Aar gl. med beskikket Værgе Muurmester Gittermand. - Efter at Skifteretten paa det nøjagtigste havde efterseet Boets Ejendele, befandtes det, at der aldeles intet kunne blive at arve og at Indboen neppe var tilstrækkelig til Creditorernes Tilfredsstillelse, hvorfore det ikke toges i betænkning, efter Enkens forlangende at overdrage hende Boets ubetydelige Ejendele, imod at hun er skifteretten ansvarlig for den Gjæld som hævede på Boet og betaler dets skifteomkostninger.«

Underskriften øverst til højre er enkens, Anne Marie Andersdatter »med ført pen«. Protokollen er nedfældet og underskrevet på stedet, og i sådanne tilfælde kan indførlerne være vanskelige at tyde. (Landsarkivet for Fyn. Odense skifteprotokol. Foto: Wermund Bendtsen)

Skifteprotokoller i Landsarkivet for Sjælland m.m. De gamle protokoller er ofte slidte og medtagne af tidens tand og slittig brug på læsesalene. De fleste bind har nu gennemgået en eller anden grad af restaurering - i mange tilfælde med bevarelse af dele af de gamle bogbind. (Foto: Bodil Barsøe)

forseglingsprotokol, registreringsprotokol, auktionsprotokol, behandlingsprotokol eller blot skifteprotokol. Skiftesager kan også indgå i protokoller med mere almene betegnelser, således tingbøger, ekspeditionsprotokoller. Opsplitningen i flere typer blev stadig mere almindelig jo længere man kommer ned mod vor tid. Meget karakteristisk ses den højeste grad af opsplitning i retskredse med stor befolkningskoncentration, særlig i København.

Ud over protokollerne kan der ofte være lange rækker af dokumenter i tilknytning til skiftebehandlingen, normalt benævnt skiftedokumenter; men der kan også være særskilte pakker indeholdende

registreringsforretninger, vurderingsforretninger, auktionsforretninger, testamenter, arveafkald o.s.v. Desværre overses de alt for ofte, når der søges efter skiftemateriale. Det er uheldigt, da de ofte kan være langt mere oplysende end protokollerne. Ikke sjældent forekommer dokumenter, som overhovedet ikke ses refereret i protokollerne. Ofte har retten allerede ved forseglingen beslaglagt alt skriftligt materiale i boet uden på forhånd at vide, hvorvidt det fik betydning for boets behandling eller ej, og dette materiale kan være endt i skifteretsdokumenterne. De kan derfor indeholde større eller mindre privatarkiver, erhvervsarkiver, foreningsarkiver eller dele af embedsarkiver.

Endelig kan der i forbindelse med skifteretsbehandlingen være foretaget administrative og retlige handlinger, som ikke uden videre fremgår af selve skifteretssagen. Skifterettens korrespondance med f.eks. arvinger, kreditorer og debitorer samt andre myndigheder skal måske søges blandt almindelige korrespondancesager. I forbindelse med skifteretsbe-

handlingen føres måske civilretlige sager, som så må søges i jurisdiktionens justitsprotokol. Der kunne evt. også forekomme en fogedsag, som må søges i fogedprotokollen, en notarialforretning, som findes i notarialprotokollen, en auktion, som findes i enten skifteprotokollen eller en særlig auktionsprotokol.

Hvad kan skifterne bruges til, og hvad er de brugt til - nogle få eksempler

Skifterne er en af de mest benyttede arkivgrupper i landsarkiverne. Dagligt anvendes de af slægts- og personalhistorikere, som her kan dokumentere og få bekræftet oplysninger fundet i f.eks. kirkebøger, folketællinger, etc. Som led i skiftebehandlingen blev oplysninger om slægtsforhold som regel juridisk efterkontrolleret, og derfor er skifterne uden tvivl den mest pålidelige og oftest den mest oplysende kilde, når det gælder om at vise slægtsammenhænge. Sædvanligvis dokumenteres slægtsforholdet imellem to generationer; men i mange tilfælde strækker dokumentationen sig langt videre. Hvis afdøde var højt til års, har han/hun måske efterladt sig både børn, børnebørn og oldebørn. Var afdøde derimod yngre, nævnes ikke sjældent forældre eller søskende, evt. som værger til afdødes umyndige arvinger. De allerstørste slægtsudredninger ses i tilfælde, hvor afdøde ikke efterlader sig livsarvinger, idet man så i overensstemmelse med gældende arvelovgivning søgte tilbage i slægten for derefter at finde forlængst afdøde forfædres samtlige levende arvinger.

Skiftearkivalierne er også en god kilde til at belyse en persons eller en families konkrete sociale og økonomiske situation. Boopgørelser resulterer i konkrete tal over aktiver og passiver, og desuden indeholder de en detaljeret opremsning af boets ejendom, indhold af redskaber, husdyrhold og alt indbo fra beklædningsgen-

stande, møbler, linned, malerier, bøger, smykker og sølvtøj til køkkenudstyr. Gennem disse registreringer kan man næsten se den afdødes hjem levende for sig, og gennem opgørelse af aktiver og passiver kan man også danne sig et indtryk af afdødes økonomiske og faglige relationer.

Nu er det selvfølgelig ikke altid, at personen eller familien er det centrale element for den historiske forskning. Det kan f.eks. være den afdødes hus eller ejendom, som har særlig interesse. Også i et sådant tilfælde er skiftearkivalierne af stor værdi. Kender man ejernavnene på et hus eller en landejendom, vil man gennem skifterne efter ejere og beboere have mulighed for at følge husets eller ejendommens historie over et kortere eller længere tidsrum, og det vil være muligt at danne sig et ganske godt indtryk af, hvordan ejendommen på et givet tidspunkt har været indrettet. Skiftet kan f.eks. registrere stedfundne forandringer i rumindretning, udstyr, ombygninger o.s.v.

Også i den lokalhistoriske forskning spiller skifteretsarkivalierne en betydelig rolle, hvad enten det drejer sig om landsbyens, sognets eller kommunens historie. En bred gennemgang af en større gruppe skifter fra en enkelt landsby eller købstad kan således være med til at give et alsidigt billede af lokalitetens ejendoms- og erhvervsstruktur og befolkningens økonomiske og sociale situation, og man kan få

viden om levevilkårene i de forskellige sociale grupper.

I »Skifter og Testamenter« udgivet af Dansk historisk Fællesforening 1968 ved Johan Jørgensen gennemgås en række eksempler på skifternes anvendelse som kilde til mange sider af kulturhistorien - arkitektur, møbler og andet løsøre, klæde- dragt, malerier, sølvtøj og andet kunsthåndværk.

Johan Jørgensen påviser skifternes anvendelse som kilde til studier i befolkningens levevis, tænkemåde og dens læsevaner. Skifterne kan således fortælle, i hvilken udstrækning vore forfædre ejede bøger og da hvilke.

Den sociale og økonomiske historie- forskning har tidligt anvendt skifterne som kilde, og i Skifter og Testamenter gennemgås eksempler fra forskellige mil-

jøer f.eks. gejstlige, militære, borgere, bønder, husmænd og inderster.

Siden udgivelsen af »Skifter og Testamenter« i 1968 er udgivet en række historiske artikler og selvstændige publikationer, hvor skifterne indtager en central placering i kildegrundlaget, f.eks.:

Povl Eller: Borgere og billedkunsten på Chr. IV's tid. Uddrag af Helsingørs skifteprotokoller. 1975. I »Fra Frederiksborg Amt« 1974.

Erna Lorenzen: Folks tøj i og omkring Århus ca. 1675 - ca. 1850. Disputats 1975.

Per Boje: Danske provinskøbmænds vareomsætning og kapitalforhold 1815-1847. Disputats 1977.

Ole Degn: Rig og fattig i Ribe. Økonomiske og sociale forhold i Ribe-samfundet 1560-1660. Disputats 1981.

Billedtekst næste sider:

Opslag i skifteprotokollen 1747-60 fra Krenkerup gods. Her ses et typisk skifte. I indledningen konstateres, efter hvem skiftet afholdes, hvem der er arvinger i boet og disses formyndere, samt hvilke andre, der er tilstede ved bobehandlingen. Derefter tager man fat på registreringer, hvor man går fra rum til rum i afdødes bolig. Man starter her i stuen og går videre til køkkenet, i kammeret, på loftet, i huggehuset og andre udbygninger og noterer alt af nogen værdi, herunder selvfølgelig også boets besætning af heste, køer, svin, får og gæs. (Landsarkivet for Sjælland m.m. Foto: Bodil Barsøe)

1751
 Skifte-Brev

✓
 Baardmanden Sal. Gasmius Hansen
 i Kronge

Anno 1751 den 30de Julii faar jeg udskeftorane paa Mit
 Jørgensvilige Jvordtats Ingen sin Biechlognt med Nam-
 jenskt Krencherup, Lorratagnt fushlig Skiftu og Skilling,
 efter afgangens Gasmanus Gasmius Hansen i Kronge,
 uiallam Jvordtats Ingele Enke Solanne, Jensdatter med
 Sildeagen Laurarone Jans Laurson af Udstolpe paa den
 naan, og shis ind Skiftelast samman aiflach born, som von
 Jans Brasimusen 20.aar, Jans Brasimusen 9aar, Bruders
Gasmiusen 7aar, Sofanna Brasimodatter 12aar, Mamma Brasimod-
datter 7aar, og Sofanna Brasimodatter 3aar, som Foringsther
 var tilfash og med Forordningu overordnet, shis Særbes-
 her Oluf Hansen af Udstolpe paa den anshu fush. efter
 shu med Krencherup Bivendting giorte Lilljoring, afvigte
 26 Julii, om skte Skiftes folshelp, indfaendt Andets Bive-
indommur S. Mouritz Mouritzen af Raxrioting sig, paa Datteru
 og skt Enbreds Ingeu, tillige med sh med Registeringun
 Svingte 2de Mand, Hansfulig Jans Jvordtats af Udstolpe og
 Christen Jacoben af Lille Stemminge, som ind faendts
 Forordningu tilfashvaralpe blev indfaendts, som følger:
 1. Blev sh for ind Nordborn, sh fush afvigte 14 Julii folsh-
 un Registering og Wurderinge Forordning oploft, som
 ord til nicht Lijher salamiko.
 Anno 1751

1751

- 1. Jvordtats Ingeu 4-4-
- 1. skt Dito indsh Dina . . . -1-4-
- 1. Jvordtats Ingeu Jvordtats fush . . . 10-
- 1. skt Skorgens Lagan . . . -3-
- 1. skt Datta Aug . . . -1-
- 1. skt Linnud Slaarvudt om Dina . . . -5-
- 1. skt Slaarvudt Skuordingis indsh Dina . . . -1-8-
- 3. skt Jvordtats fush . . . -1-8-
- 1. Enke Skiftu med Laas . . . -4-4-
- 1. Jalm fush med fush . . . -8-
- 2. Lille fush . . . -4-
- 1. Lagan . . . -4-
- 1. Lijher Daga . . . -2-
- 1. Lijher Skiftu . . . -4-

I Kiottenet

- 1. Jvordtats fush . . . 4-
- 1. Dito Mouritz . . . 1-
- 1. Anshu fush . . . -2-
- 1. Fllang . . . -8-
- 1. Givon med fush . . . -3-
- 1. fush fush . . . -12-
- 1. Tallin . . . -12-
- 1. skt Dito . . . -2-
- 1. Lagan Tallin . . . -8-
- 5. Malde Datter i 1751 . . . -15-

100
 Paa Loftet

- 2. skt Min Jvordtats og Jvordtats . . . 7-
- 1. Skiftu Skiftu med Skiftu . . . -8-
- 1. Jvordtats fush . . . -8-
- 1. Lijher Daga . . . -3-
- 1. Lijher Daga . . . -4-
- 1. Lijher Daga . . . -1-
- 1. Datta Mouritz . . . -1-
- 1. Lijher Mouritz . . . -12-
- 1. Jvordtats fush . . . -6-
- 2. Ditt Jvordtats med fush . . . -6-
- 1. Ditt Jvordtats . . . -8-
- 1. Ditt Jvordtats . . . -1-8-

I Gaarden

- 1. Indlagun Ingeu med Ingeu . . . 8-
- 1. Skiftu med Ingeu . . . 1-
- 1. Jvordtats fush . . . -1-8-
- 1. Ditt Jvordtats . . . -6-
- 2. Jvordtats fush . . . -8-
- 1. Ditt Jvordtats . . . 6-
- 1. Ditt Jvordtats fush . . . 6-4-
- 1. Ditt Jvordtats fush . . . 6-4-

Datter

- 1. Jvordtats fush . . . 6-
- 1. Ditt Jvordtats fush . . . 6-4-
- 1. Ditt Jvordtats fush . . . 6-4-

Hvor finder jeg skifteretssagerne?

Uanset at skifteretslovgivningen har eksisteret i århundreder, er det med skifteretsarkivalier som med andre arkivalier, at materialet i en hel del tilfælde er gået tabt, f.eks. på grund af ildebrand, dårlige opbevaringsforhold o.l. Oprindelig opbevaredes skifteretsarkivalierne hos de enkelte skifteforvaltere, altså hos herredsfogeden, godseieren, amtmanden, provsten, og hvad de nu ellers hed. Efterhånden blev det almindeligt, at arkivalierne, når de var administrativt uaktuelle, afleveredes til opbevaring hos nærmeste overordnede myndighed. Herfra er materialet fra slutningen af 1800-årene indsamlet til hhv. Rigsarkivet og landsarkiverne. Det er derfor i disse arkiver, at skiftearkivalierne kan benyttes.

I dag afleverer samtlige skifteretter skifteprotokoller og -dokumenter til landsarkiverne, når protokoller og dokumenter er over 30 år gamle. Disse protokoller og dokumenter er dog ikke umiddelbart offentligt tilgængelige. Som alle andre arkivalier i Rigsarkivet og landsarkiverne er de af hensyn til bl.a. privatlivets fred underkastet arkivæsenets almindelige regler om tilgængelighed.

Som nævnt i indledningen skelnes mellem private og offentlige skifter. Private skifter ses næsten ikke bevaret, hvorimod offentlige skifter er bevaret i stort omfang. De offentlige skifter kan opdeles i:

- 1) Skifte som følge af dødsfald.
- 2) Skifte som følge af opbud eller fallit.

3) Skifte som følge af separation og skilsmisse.

Separation og skilsmisse forekom i ældre tid forholdsvis sjældent, og skifter i den forbindelse er derfor sjældne. Hvor de findes, må de søges blandt de øvrige ordinære skifter.

Interessen samler sig derfor om de almindelige *skifter ved dødsfald* eller ved *opbud og fallit*. De er bevaret dels i Rigsarkivet, dels landsarkiverne. Der kan godt i andre arkiver, feks. Københavns Stadsarkiv, Erhvervsarkivet o.l. være sager omhandlende skifter, men den egentlige skifteretssag skal findes i arkivet efter den myndighed, der efter gældende lovgivning var berettiget til at afholde det pågældende skifte, og disse myndigheders arkiver opbevares i henholdsvis Rigsarkivet og landsarkiverne.

Søges en skifteretssag efter en bestemt person, er der visse oplysninger, der må være kendte, før sagen systematisk kan eftersøges i arkiverne. Normalt må forud sættes kendskab til afdødes navn, bopæl, stilling samt tid og sted for dødsfald. Måske er det ikke uden videre indlysende, hvorfor det er nødvendigt at kende afdødes stilling; men helt frem i 1800-tallet er personens samfundsstilling afgørende for, hvilken jurisdiktion (ret) afdøde hørte under, og hvor pågældende skifte derfor er bevaret. Indtil omkring 1800 var der en lang række forskellige skiftejurisdiktio-

Arkivmagasin (opført 1891-93) i Landsarkivet for Sjælland m.m. - Skifteretsarkivalierne opbevarede indtil slutningen af forrige århundrede ved de respektive embeder eller eventuelt i amtsgårdene, der ikke sjældent indsamlede arkivmateriale fra underordnede embeder. Med oprettelsen af landsarkiverne i begyndelsen af 1890'erne sikredes også skifteretsarkivalierne for eftertiden. (Foto: Bodil Barsøe)

ner, og for at kunne afgøre, hvor man skal søge en bestemt persons skifte, må man derfor kende den komplicerede opdeling i jurisdiktioner og vide, under hvilken jurisdiktion den enkelte person sorterede. Oversigten s. 30 - 31 skulle kunne give nogen hjælp til at finde rundt i labyrinten.

Oversigten omfatter kun de vigtigste af

skiftevesenets mange forskelligheder i ældre tid. Om særlige skiftejurisdiktioner i enkelte egne eller for mindre befolkningsgrupper skal tilføjes nogle få supplerende oplysninger.

På Bornholm afholdtes skifterne efter landbefolkningen fra slutningen af det 17. århundrede af en særlig skifteskriver. Det

bornholmske skifteskriverembede nedlagdes 1761, hvorefter skifter efter landbefolkningen overtoges af den ordinære retsbetjent, herredsfogeden. I de bornholmske købstæder varetoges skifteforvaltningen som i øvrige danske købstæder af magistrat og byfoged.

På Christiansø forvaltedes skifteretten indtil 1855 af auditøren ved fæstningen, hvorefter den overtoges af herredsfogeden i Bornholms øster herred.

Beboerne i Store Magleby og Dragør på Amager havde indtil 1821 egen jurisdiktion, hvis leder var en på livstid valgt Schout. Denne havde myndighed som en ordinær retsbetjent og administrerede som sådan skifterne efter jurisdiktionens beboere. Schouteembedet nedlagdes 1821, og fra 1822 overtoges skifteforvaltningen af birkedommeren ved Amager birk.

Særskilt skiftejurisdiktion blev udøvet af Det fyrstelige russiske hof i Horsens (fra 1771), Øresunds Toldkammer (1693-1815) og Sorø Akademi (1737-1816).

Det Asiatiske og det Vestindisk-Guineiske Kompagni havde egen skifteret efter dets betjente i kolonierne og i København. Skiftesagerne herfra opbevares i Rigsarkivet. Fra 1741 skulle de i København bosatte betjente dog skiftes af den ordinære skifteret, hvorfra sagerne opbevares i Landsarkivet i København (LAK).

Også i de tidligere danske kolonier fandtes lokale skifteretter, og i de vestindiske embedsarkiver, som opbevares i Rigsarkivet findes et betydeligt antal skifteprotokoller og -sager efter den dér bosatte befolkning.

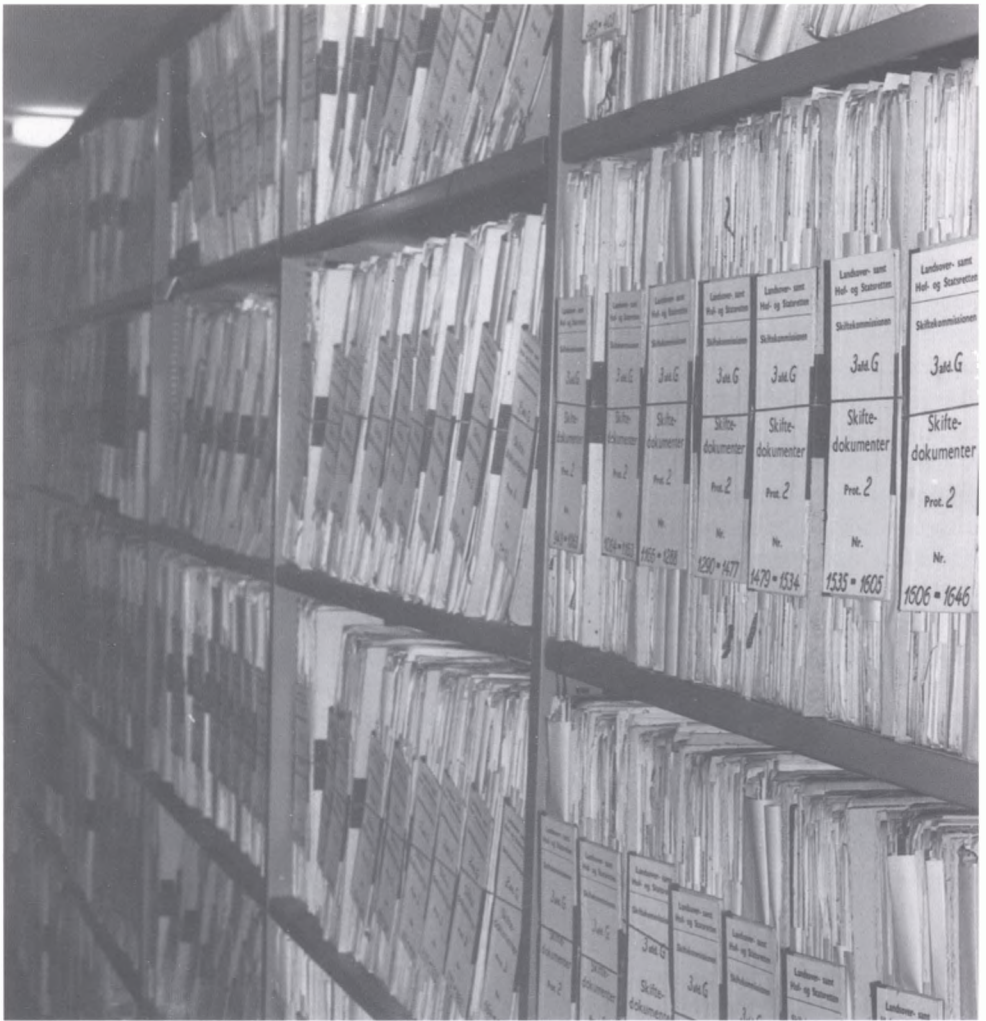
Som det fremgår af jurisdiktionsover-

sigten overtoges skifterne, efterhånden som de specielle skiftejurisdiktioner nedlagdes, af den ordinære skiftejurisdiktion forvaltet af retsbetjentene, d.v.s. i København Hof- og Stadsretten (fra 1805 Landsover- samt Hof- og Stadsretten), i købstæderne byfogden og på landet herreds- eller birkefogden. Herfra overførtes de i 1919 til den stedlige dommer. Det betød en kraftig forenkling, således at alle borgere nu reelt var underlagt samme type skifteret.

Foruden skifterne fra ovennævnte jurisdiktioner kan overalt forekomme en særlig gruppe skifter, oftest benævnt ekstraordinære skifter, d.v.s. skifter foretaget af:

- 1) Samfrænder, dvs. slægtninge (samfrændeskifter).
- 2) Skiftekommisariater (kommissarie-skifter).
- 3) Testamenteksekutorer (eksekutor boer).

Af disse ekstraordinære skifteretsforvaltninger ophørte skifte ved samfrænder 1845 og skifte ved kommissariater 1874, mens det endnu er muligt at skifte ved eksekutorer. Selve bobehandlingen skete uden for de ordinære jurisdiktioner, men ifølge forordning af 31. marts 1719 skulle arkivalierne fra bobehandlingen efter boets afslutning afleveres til vedkommende ordinære skifteret. Efter forordning af 12. febr. 1790 skulle de afleveres til stiftamtet, senere til vedkommende amt. Til trods for disse bestemmelser må mange af de ekstraordinære skifter være gået tabt. Fra 1700-tallet er der kun bevaret få, fra 1800

Skiftedokumenter i Landsarkivet for Sjælland m.m. - Den største benyttelse af skifterne sker ved brug af skifteprotokollerne; men også de tilhørende skiftedokumenter er værdifuldt kildemateriale, som i høj grad kan supplere protokollernes oplysninger. Fra de Københavnske skifteretter som her findes flere hundrede byldemeter skiftedokumenter; men også fra andre skifteretter er bevaret omfattende rækker af dokumenter.
(Foto: Bodil Barsøe)

tallet stadig flere og flere, som altså primært skal søges i amtsarkiverne.

Sønderjyllands skifteadministration indtager en absolut særstilling. Området er gennem tiden blevet administreret efter både dansk og preussisk lovgivning, og regler og praksis for skiftebehandlingen før 1920 afveg derfor en del fra forholdene i kongeriget, således som de er skildret i det foregående. En særlig gejstlig skiftejurisdiktion for præster og degne, udøvet af provsten, rådede kun i de såkaldte kongerigske enklaveprovstier under Ribe stift i Vestslesvig (Lø herred, Møgeltønder og Ballum birker) (indtil 1806) og på Als og Ærø, som hørte til Fyns stift. I disse områder blev den gejstlige skiftejurisdiktion ophævet i 1806 ligesom andetsteds. På Als og Ærø blev den dog atter genoplivet i en kort periode, årene 1808-32. De gejstlige skifter fra disse områder under kongerigske stifter skal søges i provstearkiverne. Skifter efter gejstlige personer i øvrigt skal søges under de ordinære skifteretter.

Den almindelige skifteforvaltning på landet blev varetaget af herreds- og birke-

fogderne, i købstæderne af magistraten eller byfogden.

Skiftearkivalierne er imidlertid kun dårligt bevaret, men alt er registreret i arkivfortegnelsen "Nordslesvigske retsbetjentarkiver" (1976), som dækker perioden frem til 1867. Her finder man oplysninger om bevarede skifteprotokoller og skiftesager og om de forskellige kildetyper, som supplerer skiftearkivalierne: kontraktprotokoller, formynderskabssager, auktionsprotokoller, tingbøger, skyld- og panteprotokoller m.v.

Efter Sønderjyllands indlemmelse i Preussen blev skiftevæsenet overtaget af de nye amtsretter, som oprettedes i 1867. Hovedparten af amtsretternes skiftesager består af arveattester (Erbscheine) med oplysninger om afdøde og navnene på arvingerne, men derimod intet om boets nærmere indhold. Dertil kommer en betragtelig mængde testamentsager. Egentlige skiftesager med boregistreringer findes i mere begrænset omfang. Generelt er materialet før omkring år 1900 mangelfuldt bevaret på grund af de omfattende og løbende kassationer ved de preussiske embeder.

Arkivfortegnelser og hjælpemidler

Når det er fastslået, hvilken skiftejurisdiktion en given afdød person henhørte under, må man på pågældende arkiv gennemgå arkivfortegnelserne for vedkommende jurisdiktion for derigennem at fastslå, i hvilken udstrækning skifteretsarkivalierne er bevaret, og hvordan de rent konkret findes ordnet, om der findes særlige hjælpemidler såsom alfabetiske navneregistre, dødsanmeldelsesprotokoller, skifteretsprotokoller, skifteretsdokumenter etc. Skal man opnå det bedst mulige resultat af sine undersøgelser, er det overordentligt vigtigt at skaffe sig overblik over alt relevant arkivmateriale.

Skiftesagerne skal primært søges i landsarkiverne i henholdsvis København, Odense, Viborg og Åbenra. For hvert enkelt landsarkiv findes der oversigter over arkivets indhold af arkivalier og hjælpemidlerne til deres benyttelse. Herigenem får man hurtigt et summarisk overblik og ledes videre til specificerede arkivregistraturer (arkivfortegnelser), med oplysning om de enkelte skifteprotokoller og tilhørende dokumenter. Desuden vil det oftest være oplyst, om der til skiftesagerne findes særlige hjælpemidler, f.eks. navneregistre, der gør søgningen meget lettere. Summariske oplysninger over vigtige hjælpemidler, arkivfortegnelser og registre m.v. findes nedenfor s. 26.

Foruden de egentlige skifteretsarkivalier bør man være opmærksom på, om det pågældende arkiv indeholder særlige arkivaliegrupper for bl.a. *notarialvæsenet*, f.eks. de ved notarius publicus oprettede og bekræftede testamenter, og *overformynderivæsenet*, f.eks. overformynderiprotokoller med oplysninger om de umyndige, deres værger og administration af deres arv.

Visse særlige grupper af skiftesager skal søges i Rigsarkivet. Det er skiftesager henhørende under de militære skiftejurisdiktioner indtil 1804-05, og skifter fra Københavns Universitets konsistoriums skiftejurisdiktion indtil 1771. Materialet er tilsyneladende kun sporadisk bevaret; men adgangen er forholdsvis let, da Rigsarkivet har udarbejdet alfabetisk ordnede seddelkartoteker over de bevarede skifter fra henholdsvis landetaten og søetaten. Fra Københavns Universitets konsistoriums jurisdiktion er næsten intet bevaret. Skiftesager efter fæstere af Københavns Universitets bøndergårde og huse skal søges i landsarkivet i København. Endelig findes i Rigsarkivet det bevarende skiftemateriale fra skiftejurisdiktioner i tidligere danske kolonier, herunder i særlig grad fra Dansk Vestindien. Nærmere oplysninger findes i oversigten s. 27.

Mens boet efter H. C. Andersens far Hans Andersen behandlede af den ordinære skifteret (se s. 10) blev boet efter H. C. Andersen selv behandlet af særlige eksekutorer.

Eksekutorboer behandlede for så vidt uden det offentlige skiftevesens medvirken, men eksekutorerne var pligtige til at føre en særskilt skifteprotokol, som tillige med tilhørende dokumenter skulle afleveres til den ordinære skifteret efter boets afslutning. Derfor findes endnu de originale optegnelser af H. C. Andersens personlige ejendele fra smykker til gangklæder.

*1 Guldur med Kjæde
1 Guld Kjæde med 4 smaa Ordener
1 Do Naal med smaa Diamanter
1 Do Ring med Navnechiffer
1 Do Naal med Brillant
1 Do Medaille
1 Do Daase med Navnechiffer
1 Sølv Kaffekande med Tragt
2 Do Lysestager
1 Do Vinske
1 Jern Gyngestol
1 Gyngeskammel og 1 Fodskammel
1 Stol med grønt Fløjl
1 Etagere
1 Skrivebord
Forskjelligt Nips
3 Gips Buster
1 Figur og 2 smaa Vaser
1 Blomsterbord
1 imiteret Marmorskaal
1 Fyrretræs Seng med Hømadratz
1 Dyne og 4 Puder
1 Krølhaars Madratz med Skraapuder
1 Uldtæppe og 1 Stukket Tæppe
Forskjellige Malerier og Skilderier
Nogle Bøger
Den Afdødes Gangklæder*

Det beskedne bohavde skyldtes, at Andersen ikke havde en selvstændig bolig. Til gengæld efterlod han sig en formue på 96.452,57 kr. i 1875-priser! (Københavns skiftekommission, eksekutorbo 43/17, Landsarkivet for Sjælland m.m. Foto: Bodil Barsøe)

1 Guldåfse med Hvidt.	100.
1 Guld Hvidt med 4 fæne Ordanx.	30.
1 d Maal med fæne Pismucalx.	70.
1 d Ring med Manuriliffax.	120.
1 d Maal med Crillhob.	600.
1 d Medaille.	120.
1 d Cassid med Manuriliffax.	200.
1 Silh Hoffkænder med Trajt.	75.
2 d Tjagstogax.	65.
1 d Tjagstogax.	3.
1 fæne Gyagstob.	30.
1 Gyagstommal og 1 Fodstommal.	9.
1 Hob med grønt Stjg.	12.
1 Høgar.	10.
1 Minatbord.	35.
Søfjælligh Ming.	200.
3 Gode Casax.	30.
1 Tjag og 2 fæne Stafax.	10.
1 Skuffebord.	4.
1 smidskæb med manuriliffax.	16.
1 Tjagstob Gang med Hømedale.	10.
1 Tjag og 4 fæne Stafax.	30.
1 Skuffebord med Manuriliffax.	28.
1 Melkøge og 1 fællskæb Tjag.	10.
Søfjælligh malax og Melkøge.	300.
Agte Casax.	600.
Samt Øvrige Gyagstobax.	120.
	2827.

Kjøbte gæve d. 30 August 1875.

M. Wilhelm Henn.

Litteratur

Chr. V's Danske Lov 1683, 5. bog, 2. kapitel.

J.O. Hansen: Systematisk Fremstilling af det danske Skiftevesen. Et forsøg. 1825, 3. udg. 1837.

Albert Fabritius og Harald Hatt: Håndbog i slægtsforskning. 3. udg. 1963.

Johan Jørgensen: Skifter og testamenter. 1968.

Lotte Jansen: Nogle aspekter af skifteforvaltningen på landet 1750-1850 belyst ved hjælp af skifteregistre på Landsarkivet for Fyn. Arkivserien 1978.

Hans H. Worsøe: Slægtshistorie i Sønderjylland - en vejledning. 1983.

Hjælpe­midler og registraturer

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm

Arkivfortegnelser

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm og hjælpemidlerne til dets benyttelse. En oversigt af Harald Jørgensen. 2. rev. udg. 1977.

Axel Nørli: Skifteprotokoller i Landsarkivet for Sjælland m.m. 1948.

Finn Andersen: Københavnske politi- og domsmyndigheder IV. Skifte- og overfor-

mynderiarkivalier. Foreløbige arkivregistratorer udg. af Landsarkivet for Sjælland. 1976.

Litteratur

Erik Nørr: Københavnske skifter. Vejledning om arkivalier 1982-3. Udg. af Landsarkivet for Sjælland, 1982.

Interne hjælpemidler

På læsesalene er opstillet en række navnerregistre og andre hjælpemidler, som er beskrevet i en intern oversigt.

Landsarkivet for Nørrejylland

Arkivfortegnelser

Landsarkivet for Nørrejylland og hjælpemidlerne til dets benyttelse. En oversigt. Bd. 1 ved Hans H. Worsøe, 1980, og bd. 2 ved Poul Rasmussen, 1981.

O.M. Hofman-Bang; Jens Sørensen og Maren Nielsdatter. Håndbog til brug ved slægtshistoriske undersøgelser ved jyske arkiv. 1927.

Henning Jensen og Ebba Thorkelin: Arkivhåndbog Nørrejylland. Håndbog for slægts- og lokalhistoriske undersøgelser ved Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg. 1980.

Oversigt over de private godser fæste- og skiftearkivalier i Landsarkivet for Nørrejylland. Ved Poul Rasmussen. 1970.

Oversigt over fæste- og skiftearkivalier i Landsarkivet for Nørrejylland 2. Statslige og kirkelige godsadministration. 1977.

Skiftearkivalier i de nørrejyske amtsarkiver. Ved Birgit Løgstrup og Ingelise Rahn. 1988.

Interne hjælpemidler

Register til Skifteprotokollen for Silkeborg hovedgaard med underliggende gods 1767-1818. Udarbejdet 1988.

Skiftearkivalier i provstearkiver i Landsarkivet for Nørrejylland. Udarbejdet 1980 af Axel Lilleør.

På læsesalen er desuden opstillet i kopi en række personregistre til skifteprotokoller samt et personnavnekartotek, som er beskrevet i *Hjælpemidler til arkivstudier i Landsarkivet Nørrejylland*, 1989.

Landsarkivet for Fyn

Arkivfortegnelser

Landsarkivet for Fyn og hjælpemidlerne til dets benyttelse. En oversigt ved Anne Riising. 1970.

Anne Riising: Stednavneregistre til godsernes skifteprotokoller til 1850 i Landsarkivet for Fyn. Arkivserien 1983.

Interne hjælpemidler

På læsesalen er opstillet en lang række navneregistre (2 meter). For amts-, præste-, gejstlige- og godsarkivernes vedkommende, er der til alle protokoller udarbejdet navneregistre.

Det samme gælder delvis også i retsbetjentarkiverne. Varierende fra embede til embede findes der navneregistre fra de første protokoller og op til mellem 1820 og 1843.

Landsarkivet for de sønderjyske landsdele

Arkivfortegnelser

Nordslesvigske retsbetjentarkiver. 1976.

Frode Gribsvad og Johan Hvidtfeldt: Landsarkivet for de sønderjyske landsde-

le. En oversigt. (vejledende Arkivregistraturer VI, 1944) s. 41-89. 99-104, 108-110 samt s. 200-216 (oversigt over jurisdiktionsforholdene).

Litteratur

Hans H. Worsøe: Slægtshistorie i Sønderjylland - en vejledning, 1984 s. 76-82.

Interne hjælpemidler

På læsesalen navneregistre til skifter ældre end 1867. Desuden navneregistre til Haderslev, Løgumkloster, Rødding, Toftlund, Tønder, Åbenrå og Sydtønder amtsretters skiftesager samt til Haderslev amtsrets testamenter 1870-1920.

Rigsarkivet

Arkivfortegnelser

Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse I, 2. bind (Handelskompagniernes arkiver og Vestindiske lokalarkiver samt land- og søetatens arkiver). Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse III. Forsvarets arkiver 1-2.

Interne hjælpemidler

Seddelregister over generalauditørens skiftesager. Skiftesager. Henvisning til de respektive afdelingers (regimentsauditørernes) skiftesager. Seddelregister over personnavne i vestindiske skiftesager (ikke afsluttet).

Ordliste

Auktionsprotokol

Protokol, hvori refereres forløb og resultat af afholdte auktionsforretninger, normalt afholdt af den lokale retsbetjent.

Behandlingsprotokol

Protokol, hvori refereres forløb og resultat af afholdte skifteforretninger. Betegnelsen anvendes primært i København, hvor der findes særlige protokoller til de enkelte faser af skifteforretningerne.

Dødsanmeldelsesprotokol

Protokol, hvori indføres anmeldte dødsfald med oplysning om afdødes navn, stilling, bopæl, dødsdato og - år samt evt. oplysninger om arvinger.

Eksekutorer, eksekutorboer

Personer, som i h.t. testamentariske bestemmelser forestår opgørelsen af et bo og gennemførelsen af testamentariske bestemmelser kaldes eksekutorer, og de af eksekutorer gennemførte bobehandlinger, skifter, kaldes oftest eksekutorboer.

Foged, fogedprotokol, fogedsag

Embedsmand, som forestår bl.a. udpantning for gæld samt ud- og indsættelsesforretninger. Fogdens embedsforretninger, også kaldet fogedsager, refereres i fogedprotokoller. Fogedembedet udøvedes tidligere af den lokale retsbetjent, nu af underrettsdommere. I København varetoges fogedsagerne af en særlig kgl. ud-

nævnt embedsmand, Kongens foged.

Forseglingsprotokol

Protokol, hvori refereres den handling, hvorved boet efter en afdød forsegles, d.v.s. at der udstedes et retligt pålæg om, at boets tilstand ikke uden skifterettens medvirken forandres.

Justitsprotokol

Protokol, hvori refereres behandling af de af politi- og domsmyndighederne behandlede sager.

Kommissarieskifte

Skifte afholdt af kommissarier, som bebyndiges dertil ved særskilt kgl. bevilling.

Kongens foged

Kgl. udnævnt embedsmand, som på retens vegne forestod gennemførelse af fogedsager i København, se foged.

Lavvæрге

Væрге for efterlevende enke, hvorefter pågældende enke kun efter aftale med lavvæрге kan råde over egen formue.

Notar, notarialforretning, notarialprotokol

Betegner en kgl. udnævnt embedsmand, som bevidner oprettelse af testamenter og andre retlige dokumenter. Embedet varetoges tidligere af de lokale retsskrivere,

men nu af underretsdommerne. I København benævnes notaren Notarius Publicus. Notarens embedsforretninger, notarialforretningerne, indføres i notarialprotokoller.

Opbud

Et til fallit og konkurs svarende forhold - overgivelse eller overdragelse af ejendom til kreditorer som fyldestgørende for deres krav.

Overformynderi

Institution, som fører tilsyn med værge-mål og administrerer umyndiges formuer.

Proklama

Offentlig indkaldelse til inden en nøjere fastsat frist at anmelde krav i dødsboer, konkursboer etc.

Retsbetjent

Indtil okt. 1919 en embedsperson ved underretten, i landjurisdiktionerne benævnt herredsfoged eller birkedommer, i købstæderne byfoged. Disse udøvede såvel politi- som domsmyndigheden.

Registreringsprotokol

Protokol, hvori indføres resultat af registrering af et dødsbos indhold.

Skiftekommissarier

Personer som i henhold til kgl. bevilling udøver skifteretsmyndigheden i et bo.

Samfrændeskifter

Skifte foretaget af samfrænder, som i henhold til testamente er tillagt skifteretsmyndigheden i et dødsbo.

Tingbog

I ældre tid betegnelsen for en retsprotokol, hvori refereredes det ved retten passerede. I nyere tid betegnelsen for tinglysningskontorernes protokoller indeholdende korte ekstrakter af adkomster, hæft telser og andre servitutter vedr. ejendomme.

Testamenteeksekutorer

Personer som i h.t. testamentet forestår opgørelse af et bo og gennemførelsen af testamentets bestemmelser.

Oversigt over skiftejurisdiktionerne

Bopæl	Personkreds	Periode	Skifteretsmyndighed	Arkiv
	Indbyggere i almindelighed	-1771	Københavns Byting	LAK
	Civile rangspersoner	-1771	Hofretten	
	Civile embedsmænd og funktionærer uden rang, herunder kongelige betjente	-1771	Borgretten	
	Universitetets professorer, indskrevne lærde mænd, studenter og betjente	-1771	Universitetets konsistorium	RA
	Betjente ved Vajsenhuset	1727-1771	Vajsenhusets skifteret	LAK
	Betjente ved Frederiks Hospital	1756-1771	Frederiks Hospitals skifteret	
	De ovennævnte grupper	1771-1919	Hof- og Stadsretten	
	Københavnske fallenter	1872-1919	Sø- og Handelsretten	LAK
Købstæder	Købstadsborgere	-1919	Magistrat og Byfoged	LAA
På landet	Fæstere og arvefæstere, bøndergårds forpagtere, gods og avlsforvaltere, skrivere og herskabstjenere samt disses og godsernes egne tjenestefolk	(-1817) (-1850)	Godsejeren og godsejende inst. herunder Kronen (da ridefogden, sen. amtsforvalteren), rytterregimenter (da Reg.skriveren) bispe- og præsteembeder kirker, hosp.o.l.	LAA
	Ovennævnte under private godser	1817-1919	Herredsfogden eller birkedommer	
	Ovennævnte under lensbesidderens, ejere af komplette sædegårde og visse godsejende institutioner	1851-1919	Herredsfogden eller birkedommer	
	Lensbesiddere, grever og baroner, godsejere, civile kgl. embedsmænd, hovedgårdsforpagtere, selvejere, huslærere, indsidder, aftægtsfolk, almissemlemmer og andre civile uden fæstestatus	-1793	Amtmanden	
	Lensbirkets betjente, forpagtere af hovedgårde, arvefæstere af hoved- og ladegårde, huslærere, skov- og jagtbetjente, indsidder, aftægtsfolk, almissemlemmer. Andre civile uden fæstestatus	1793-1919	Herredsfogden eller birkedommer	
		-1850	Lensbesidderen	
		1851-1919	Herredsfogden eller birkedommer	
	Fattiglemmer	1803-1867	Fattigkommissionen v. sognepræst	

Bopæl	Personkreds	Periode	Skifteretsmyndighed	Arkiv
Bornholm	Landbefolkningen	-1761	Den bornholmske skifteskriver	LAK
		1761-1919	Herredsfogderne	
	Bybefolkningen	-1919	Byfogderne	
	Christiansø	-1855	Auditøren ved fæstningen	
		1855-1919	Herredsfogden i Øster herred	
Amager	Befolkningen i Store Magleby og Dragør	-1821	Scouten	LAK
		1822-1919	Birkedommeren	
Gejstlige	Biskopper, provster, præster, degne, skoleholdere, klokkere, lærere ved de lærde skoler, lærde folk uden embede	-1806	Herredsprovsten	LAA
		1807-1919	Byfoged, herredsfoged eller birkedommer	
	-1807	Den Kgl. Konfessionarius		
	1807-1919	Som øvrige gejstlige, se ovenfor		
Militære	Landetatens officerer, underofficerer og menige	-1805	Landetatens jurisdiktion ved hhv. generalauditør og reg.aud.	RA
	Søetatens officerer, underofficerer og menige. Anm.: Militærer skifter i København overtages 1771 af Hof- og Stadsretten	-1804	Søetatens jurisdiktion v. hhv. general aud. og underadmiralsretten	LAA
		1805-1919	Byfoged, herresfoged eller birkedommer	
		1804-1919		
Jøderne	Den jødiske menigheds medlemmer i hhv. København, Helsingør og Fredericia	1736-1814	Menighedens ældste og forstandere Anm.: fra 1757 inskr. skifteret	LAA
		1814-1919	Den stedlige retsbetjent	
Alle borgere		1919-	Retskredsens ord. skifteretter	LAA

Arkivforkortelser i oversigten:

LAA = Landsarkiverne

LAK = Landsarkivet for Sjælland m.m

RA = Rigsarkivet

RIGSARKIVET/G•E•C GAD

Arkivernes Informationsserie omfatter en lang række små bøger. De tjener to formål. Nogle af bindene giver en lang række konkrete oplysninger, der gør udnyttelsen af arkivernes samlinger lettere og hjælper til at få det bedst mulige ud af et arkivbesøg. Andre af bøgerne retter sig især til de mange, der har ansvaret for at sikre bevaringen af nutidens arkivalier, inden de afleveres til statens arkiver. Her gives de tekniske oplysninger, der letter det ansvarsfulde arbejde og svarer på en lang række spørgsmål, der opstår i dagligdagen.

Bøgerne skrives af medarbejdere i Rigsarkivet og landsarkiverne.

DIS-Danmark

